

Växter för hårt klimat

Klimatet sätter gränser för vilka växter som går att odla i olika delar av vårt land. I norr är växtperioden kortare och vinter kallare men sommaren ljusare! Kom ihåg att inom alla klimatzoner är det stora lokala skillnader. Gynnsamma lägen finns eller kan skapas även inom kallare områden!

För ettåriga växter är det växtperioden som begränsar vad man kan odla. Urvalet av buskar, träd och perenner begränsas mer av vinterhårdigheten. Läs mer om odlingsföretsättningar i faktablad nr 19.

Här följer några förslag på lämpliga växter och sorter för odling i norr:

Grönsaker: En del av grönsakerna måste förkultiveras, dvs sås inomhus och sedan planteras ut, medan andra kan sås direkt på friland. Tänk på att ju hårdare klimatet blir desto fler växtslag kräver förkultivering inomhus eller i växthus.

Behöver oftast förkultiveras: broccoli, blom-, bryssel-, grönkål, savojs-, spets-, vitkål, frilandsgurka, fänkål, isbergssallat (kan direktsås), majs, purjolök, rotpersilja, salladskål, selleri (blad-, rot-), squash.

Kan vanligen direktsås: bönor, dill, frilandsgurka (under duk), gräslök, kålrabi, kålrot, lök (sättilök), majrova, mangold, morötter, palsternacka, persilja, plock- och huvudsallat, rädisa, rättika, rödbeta, spenat, svartrot, ärter.

I växthus kan man odla aubergine, gurka, melon, tomat, paprika och pumpa. Med brysselkål och majs kan det vara på gränsen till att de hinner växa klart under säsongen. Välj tidiga sorter. Täck med fiberduk så länge som möjligt.

Potatis: De flesta sorter går bra att odla. Det man kan ha problem med är frostnätter sent på våren och tidigt på hösten. Då är det bra att täcka med t ex fiberduk eller säckväv. Låt den sena potatisen stå kvar i jorden så länge det går, dvs tills frosten kommer. Några exempel på odlingsvärda sorter: Mandel, Amandine, Maria, Maris Bard, Minerva, Rocket.

Ettåriga växter (annueller)

En del av de ettåriga blommorna måste förkultiveras för att hinna nå full utveckling, ”utplanteringsväxter”. Andra kan sås direkt på växtplatsen, ”sommarblommor”.

Några exempel på ettåriga blommor som behöver **förkultiveras** är: blomsterböna, doroteablomma, gulkrage, indiankrasse, jätteeternell, luktärt, påfågelsblomster, tagetes, rosenkära, solros.

Exempel på ettåriga blommor som kan **sås direkt** på växtplatsen är: atlasblomma, blåklint, dvärgkrage, fjärilsblomster, praktmalva, reseda, ringblomma, sideneternell, sommarslöja, sömntuta.

Perenner

Många perenner kan odlas över **hela landet** och kräver inga speciella åtgärder för att övervintra väl. Exempel: akleja, blodnä-

va, blågull, bondpion, borstnejlika, gullris, gullviva, hjärtbergenia, klippstånds, lammöron, plymspirea, praktbetonika, riddar-sporre, rölleka, smörboll, stor blåklocka, stormhatt, strandiris, tovsippa, träjon, vårkrage, älgört.

En del perenner kan odlas över hela landet, **men för att övervintra väl kräver de skyddad och dränerad växtplats.**

Exempel: aklejruta, amerikansk älgört, backsippa, backtimjan, bergklint, blåsippa, fjällbrud, fjällglim, funkia, fänrikshjärta, gul nunneört, höstflox, jättekungsljus, lungört, löjtnantshjärta, praktbinka, rudbeckia, silverarv, trädgårdsiris.

Ytterligare en grupp är de perenner som kan odlas i stora delar av landet och som **för god övervintring och utveckling kräver en skyddad och väl-dränerad växtplats.**

Exempel: alunrot, aubrietia, barrbräcka, bollviva, fagertrav, fransgentiana, gullstake, höstglim, kantnepeta, rosenbräcka.

Vedartade växter

De vedartade växter (buskar och träd) som rekommenderas här är sådana som anses hårdiga i minst zon 5. Zonangivelse har inte medtagits pga att den många gånger är ett alltför grovt mått på hårdighet. En växts chanser att överleva avgörs i många fall mer av växtens ursprung och i vilket läge den är planterad. Många av växterna nedan återfinns på hemsidan www.eplanta.com.

Prydnadsbuskar

hf=friväxande häck

hk=klippt häck

*=höstvärde (bladverk, frukter)

Vårblommande, maj-juni

amerik. Hagtorn *Crataegus intricata*, hk

aronia: slån- *Aronia x prunifolia*, hf, hk, *

benved *Euonymus europaeus*, *

blåtry *Lonicera caerulea*, hf, hk *

bukettapel *Malus toringo* var. *sargentii**

forsythia (balkan-) *Forsythia europaea*

grönvide *Salix phylicifolia* 'Bräkkuvidir'

gullrips *Ribes aureum*, hf, *

havtorn *Hippophaë rhamnoides*, *

häggmispel *Amelanchier spicata*, hf, hk, *

gullkornell *Cornus alba* ssp. *stolonifera*

'Flaviramea'

lyckobladsbuske *Caragana frutex*

måbär *Ribes alpinum*, hk

rododendron: dvärg- *Rhododendron* 'Scarlet

Wonder'

park- *R.* 'Catawbiense Grandiflorum'

rosenkvitnen, liten *Chaenomeles japonica*

spirea: björk- *Spiraea betulifolia* 'Tor'

norsk brud- *S. x cinerea* 'Grefsheim'

syren: bond- *Syringa vulgaris*, hf, hk

ludd- *S. tomentella* 'Elinor'

ull- *S. villosa*

try: rosen- *Lonicera tatarica*

skärm- *Lonicera involucrata* 'Lycksele',

'Malmberget' *

spärr- *Lonicera morrowii* 'Nor'

Sommarblommande, juni-juli

häckoxbär *Cotoneaster lucidus*, hf, hk *

olvon: dvärg- *Viburnum opulus* 'Nanum'

skogs- *V. opulus* *

rosenhallon *Rubus odoratus*

rönnspirea *Sorbaria sorbifolia* 'Pia'

schersmin: doft- *Philadelphus coronarius*

norrlands- *P. lewisii* 'Waterton'

syren: häng- *Syringa reflexa*

liguster- *S. reticulata* var. *mandshurica*

ungersk- *S. josikaea* 'Oden'

Höstblommande, aug-sept

smällspirea *Physocarpus opulifolius* *

spirea: klase- *Spiraea x billiardii*

prakt- *S. japonica* 'Odensala', 'Norrbotten'

syrenhortensia *Hydrangea paniculata* 'Grandiflora'

Blommar hela sommaren

liten praktspirea *Spiraea japonica* 'Little Princess'

tok *Potentilla fruticosa* 'Fridhem', hf, 'Goldfinger', hf, 'Goldteppich', hf
tuvsnöbär *Symphoricarpos* 'Arvid'

Mindre prydnadsträd

Det finns flera användbara, härdiga mindre prydnadsträd. Av *Caragana* kan man välja hängkaragan *Caragana arborescens* 'Pendula' eller fjäderkaragan *C. a. 'Lorbergii'*. Inom släktet *Malus* finns många fina prydnadsaplar (paradisäpplen): bärapel *M. baccata*, rosenapel *M. floribunda*, purpuraplarna 'Hopa' och 'Royalty', dessutom *M. 'Makamik'*, *M. 'John Downie'*. Bra häggar som: näverhägg *Prunus maackii*, blodhägg *P. padus 'Colorata'*, virginiahägg *P. virginiana*. Klotpil *Salix fragilis* 'Bullata' är en liten pil med rund krona. Praktrönn *Sorbus decora*, pärlhagtorn *Crataegus x mordenensis* 'Toba' och är ytterligare två bra mindre prydnadsträd.

Klätterväxter

Av klematis kan man förslagsvis välja alp-klematis *Clematis alpina*, violklematis *C. x durandii*, gullklematis *C. tangutica*, skogsklematis *C. vitalba* eller italiensk klematis *C. viticella*.

Inom kaprifolsläktet finns eldkaprifol *Lonicera x brownii* 'Dropmore Scarlet', kaprifol *L. caprifolium* och vildkaprifol *L. periclymenum* som kan vara odlingsvärda. Andra exempel på klätterväxter är pipranka *Aristolochia macrophylla*, humle *Humulus lupulus*, vildvin *Parthenocissus inserta* och engelmanssvin *P. quinquefolia* var. *engelmannii*.

Rosor

KLASEBLOMMIGA (polyantha och flori-

bunda): 'Bonica', 'Erna Grootendorst', 'Europeana', 'Frau Astrid Späth', 'Joseph Guy', 'Lichterloh', 'Rödhätte', 'Schneewitchen' (det finns två med samma namn: här gäller den av Peter Lamberts från 1901), 'The Fairy'.

STORBLOMMIGA: 'Aloha', 'Peace', 'Carina', 'Chicago Peace', 'Dame de Coeur', 'Summer Holiday'.

Obs! I det norrländska klimatet blir dessa rosor inte särskilt långlivade, kanske bara 2–3 år.

KLÄTTERROSOR: 'Flammentanz', 'Leverkusen', 'New Dawn', 'Polstjärnan'.

BUSK- OCH PARKROSOR: *Rosa majalis* 'Tornedal', *R. x rugotida* 'Dart's Defender' (hf), *R. pendulina* (hf), *R. foetida* 'Persiana', *R. 'Poppius'*, *R. spinosissima* 'Plena' ('Finlands vitaros'), *R. (Rugosa-gruppen)* 'Hansa' (hf), 'Agnes', 'F.J. Grootendorst' (hf), 'Martin Frobisher', 'Schneezwerg', 'Thérèse Bugnet', *R. (Francofurtana-gruppen)* 'Frankfurt', 'Agatha', *R. (Gallica-gruppen)* 'Officinalis', *R. (Alba-gruppen)* 'Minette', 'Maiden's Blush', 'Maxima', 'Suaveolens', *R. (Portland-gruppen)* 'Comte de Chambord' (r), 'Jacques Cartier' (r), *R. (Bourbon-gruppen)* 'Louise Odier' (r), 'Zigeunerknabe', *R. (Villosa-gruppen)* 'Hurdal'

r = remonterande dvs blommar en andra omgång efter huvudblomningen
hf = användbar som friväxande häck

Fruktträd

ÄPPLE: Flera gamla sorter är härdiga i norr, nämligen Antonovka och Charlamovsky (matäpplen), Gyllenkroks Astrakan, Gyllne Kitaika, Huvitus, Risäter, Sariola, Stenbock, Säfstaholm, Särsö, Transparente Blanche, Wealthy. Nyare sorter är Mantet, Silva, Rescue, Rödluvan.

Att odla päron och plommon är lite av en chansning, men det kan vara roligt att försöka. De kan odlas upp till zon 4 och i goda lägen i zon 5. Spaljéragärna mot en varm vägg.

PÄRON: Augustipäron, Esperens Herre, Gråpäron, Göteborgs Diamant, Hovsta, Pepi (självfertil, ny Lettisk sort som kan testas upp till zon 7).

PLOMMON: Allmänt Gulplommon, Czar, Experimentalfältets sviskon. Allmänt rödplommon är en ny sort i Sverige som är värd att pröva.

KÖRSBÄR: Härdigast är surkörsbär. Exempel på sådana är Brunkörsbär, Fanal, Ostheimer, Skuggmorell. Kirska och Nordia är två nyheter av busktyp som är odlade på egen rot.

Tänk på att de flesta äpplen och päron kräver pollinering från andra äppel- och päronsorter! Även många prydnadsäpplen fungerar bra som pollenlämnare. Vissa sorter av plommon och körsbär (Brunkörsbär och Ostheimer) behöver också korspollineras även om många är självfertil. Skydda träden mot viltskador- se faktablad nr 11 i denna serie.

Bär

SVARTA VINBÄR: Hedda, Hildur, Melalahti, Polar, Risarp, Storklas, Öjebyn samt lokal-sorterna Jänkisjärvi, Korpikylä, Nikkala.

RÖDA VINBÄR: Rubina, Röda Holländska

VITA VINBÄR: Gullan, Vita Långklasiga

KRUSBÄR: Hinnonmäki gul, Hinnonmäki

röd, Scania. Två nyare mjöldaggsresistenta sorter är Invicta och Martlet men vi vet ännu för lite om deras härdighet.

HALLON: Haida, Maria, Muskoka, Preussen, Älandsbro Asker och det gula hallonet Golden Queen.

JORDGUBBAR: (i ordning från tidiga till sena) Sara (smulgubbe), Honeoye, Lina, Tamella, Korona, Abundance, Bounty.

ALLÅKERBÄR: sorterna Anna, Beata, Linda och Sofia. Minst två sorter måste planteras för att man ska få bär. Fungerar bra som marktäckare bland buskar och rosor.

Allåkerbär.

Fråga alltid efter svenskodlade och norrlandsanpassade växter i plantskolan. E-planta www.eplanta.com är en märkning som borgar för god, svensk härdighet.

Text: Solveig Sidblad, Eva Wirén.

Illustration: Han Veltman

Nytorpsvägen 34, Box 2966, 187 29 Täby, tel 08-792 13 15, www.tradgard.org